

Nyheter på Arbets- och miljömedicin

Hösten är här och med den ett nytt läsår. Självt har jag alltid tyckt att den 1 september är en bättre nyårsafton än 31 december. Med hösten börjar det nya, nya skrivböcker, utvilade medarbetare och i bästa fall är man även utvilad själv. Sommaren har vädermässigt varit toppen för de flesta så nu får vi hoppas att vi har krafter och entusiasm att klara upp alla vinterns krav och förväntningar på arbetet. Och ganska så skönt att komma in i de vardagliga rutinerna igen tycker åtminstone jag.

På Arbets- och miljömedicin firar vi hösten med en ny hemsida integrerad för både landstings- och universitetsverksamheten

→ www.amm uppsala.se

Vi hoppas att Ni tycker den är bra och informativ. Kom gärna med synpunkter till Lenita Öqvist. Vi håller på att lansera även en engelsk version.

Hösten har också inneburit att vi fått nya medarbetare. Vi vill hälsa vår nya överläkare Margareta Torgén och vår nye ergonom Peter Johansson välkomna. Bägge presenterar sig i detta nummer av nyhetsbladet. Statistiker med bred kompetens både vad gäller arbets- och miljömedicin är också på ingående. Rekryteringen pågår och vi har ett flertal synnerligen kvalificerade sökande. *Eva Vingård*

Fördelar och nackdelar med kontorslandskap!

Idén med kontorslandskap, dvs. att flera personer delar på ett arbetsrum lanserades under 1960-talet men under 70-talet ställdes hårdare krav på arbetsmiljön och efterfrågan på kontorslandskap minskade. I dag är kontorslandskap återigen aktuella som ett svar på organisationens behov av kommunikation och krav på flexibilitet. Här sammanfattas olika forskningsrapporter och debattartiklar om hur anställda påverkas vid arbete i ett kontorslandskap.

I litteraturen identifieras de olika kontorstyperna som *cellkontor* (rum för 1-2 arbetsplatser), *flexkontor* (ingen egen arbetsplats), *kombikontor* (egen arbetsplats men stor del av arbetet förläggs på annan plats inom kontoret och kontorsutrustningen finns inte på den egna arbetsplatsen) och *kontorslandskap* (flera personer delar på ett arbetsrum).

Ilona Bovin, socionom, sammanfattar sin studie om "Vett och etikett i kontorslandskapet" i Jusektidningen, 2003. Enligt denna studie innebär arbete i kontorslandskap för de flesta att kommunikationen med kollegor ökar och att informationsvägarna blir kortare. Men många mår inte bra av att sitta i kontorslandskap, de upplever att de inte får tillräckligt med avskildhet. Öppna landskap späder på stressen. De anställda förväntas gilla läget men alla gör inte det och då blir det bara stressande. Den som tidigare satt i eget rum kunde stänga dörren om sig när det be-

hövdes men måste i ett kontorslandskap komma överens på ett helt annat sätt. I ett öppet kontorslandskap blir sällan tilldelningen av arbetsplatser helt rättvis. Det är inte roligt att sitta vid toaletterna eller vid kaffebryggaren där folk ofta står och pratar, eller på ett ställe som många passerar förbi.

Att införa kontorslandskap bara för att spara pengar fungerar knappast. För personer som exempelvis jobbar med frågor som kräver sekretess eller utredningsarbete är det viktigt att få vara ifred och klara och då är det oftast inte någon bra lösning att sitta i ett kontorslandskap. Detsamma gäller arbete som kräver stor koncentration. Männskor markerar revir på olika sätt i kontorslandskapet. Det finns gränser som inte syns; det går inte att prata för högt, gapskratta precis bredvid den som pratar i telefon eller börja prata med en kollega varje gång man går förbi hans eller hennes skrivbord. Det positiva med öppna landskap är att informationsvägarna blir kortare.

Christina Danielsson, arkitekt, har skrivit en licentiatavhandling vid Kungl. Tekniska Högskolan (KTH) om hur miljön och arkitekturen påverkar människan. Avhandlingen visar att de anställda är mer missnöjda med den fysiska arbetsmiljön i mellanstora kontorslandskap - med mellan 10 och 24 arbetsplatser - jämfört med i större eller mindre landskap. De är framför allt missnöjda med designrelaterade faktorer som att det är ont om plats där man

Ur innehållet:

Ledare
Fördelar och nackdelar med kontorslandskap
Rehabilitering
Ny personal

Sid:

1
1, 2, 3
3, 4
4

arbetar, att formgivningen inte underlättar arbetet, att arkitekturen inte bidrar till trivseln eller gör det lättare att samarbeta. Hon kallar denna kontorstyp för högriskkontor. Personalen i de mellanstora kontorslandskapen löper stor risk att inte trivas med jobbet och att må dåligt både fysiskt och psykiskt. De mellanstora och stora kontorslandskapen saknar ofta små samtalsrum, det kan vara en orsak till missnöje. Enligt hennes studie bör man alltså akta sig för mellanstora kontorslandskap (10-24 arbetsplatser). Mindre kontorslandskap (4-9 arbetsplatser) är något bättre, kanske för att gruppstorleken är bra och ljudnivån lättare att hantera.

Alla de som sitter i ett kontorslandskap störs av ljud från kollegor eller kontorsutrustning. Störande ljud är den enskilda faktor de anställda oftast klagar över. Anställda föredrar eget rum, medan företagsledningen föredrar kontorslandskap. Att ha eget rum är en statusmarkör, enligt flera tidigare studier. Personer kan bli direkt deprimerade på grund av den prestigeförlust den innebär att förlora ett eget rum, enligt amerikanska studier.

De anställda i flexkontoren är, tillsammans med de i delat rum, mest tillfredsställda med arbetet jämfört med övriga kontorstyper. Detta kan, när det gäller flexkontoren, bero på att det är "överlevarna" som finns kvar och att kontorsformen passar just den verksamheten. Den som inte gillar flexkontoren jobbar kanske inte kvar.

Sammanfattningsvis fann Danielsson alltså att bäst chans till god hälsa och tillfredsställelse fanns i egna rum och i flexkontor. Skillnaden mellan de olika kontorstyperna kan bero på funktionaliteten och den arkitektoniska utformningen.

Alan Dilani, arkitekt, professor och chef för "Forskningscentrum för Design, Arbetsmiljö och Hälsa" i Stockholm, har doktorerat på sambandet mellan hälsa och design. Dilani har skrivit om arbetsmiljö och hälsa i kontorslandskap på webbplatsen suntliv.nu. Han är kritisk mot att tvinga in personal i öppna kontorslandskap. Det finns ett väldigt fokus på funktion och storlek på ytor, vilket orsakas av höga kontorshyror, men man glömmer bort att anpassa arbetsplatsen till individen. Kontorslandskap passar inte för tillbakadragna personer. De är inte heller bra för dem som talar mycket i telefon eller

hanterar sekretessbelagda ärenden. För många är det viktigt att man skapar en egen vrå i det öppna landskapet, ett eget territorium med gröna växter och bilder på familjen. På så sätt får man en starkare relation till arbetsplatsen.

Jan Åke Granath, professor i arkitektur vid Chalmers, skriver i *Dagens Industri: Kontorslandskap* passar inte alla. Öppna kontorslandskap kanske ger lägre hyreskostnader, men risken är att de leder till lägre effektivitet och arbetstillfredsställelse hos medarbetarna. Kontorslandskap passar bättre för kreativt än för intellektuellt arbete. De öppna ytorna är utmärkta för lagarbete där snabba beslut måste fattas. Kontorslandskapen kan också leda till bättre gemenskap på arbetsplatsen. De lämpar sig bra för exempelvis för reklambyråer och arkitektkontor. Nackdelen är att

det är svårt att i lugn och ro läsa in utredningar och genomföra arbete som kräver sekretess. Inte sällan ligger det ekonomiska skäl bakom införandet av kontorslandskap. Undersökningar har visat att kontorslandskap leder till mer stress och utbrändhet. En del människor helt enkelt behöver mer avskildhet än andra för att prestera bra. Tjänsterummens tid är dock inte helt förbi. I vissa verksamheter, som forskning, anses det fortfarande otänkbart att arbeta i kontorslandskap.

Vasakronan, som är ett av Sveriges ledande fastighetsföretag inom kommersiella lokaler, har frågat 1 000 personer som jobbar på kontor om deras arbetsmiljö. Undersökningen visade att kontorets utformning påverkade medarbetarnas trivsel, stämningen på arbetsplatsen och kommunikationen mellan medarbetarna. Dessutom påverkades arbetsinsatsen, kanske bl.a. därför att de som satt i landskap upplevde att de hade betydligt sämre möjlighet att läsa eller utföra arbete som krävde hög koncentration. De upplevde också att de hade sämre möjlighet att påverka sin arbetssituation i stort. De skulle vilja ha större möjligheter att påverka bland annat den egna placeringen i lokalen och arbetsverktygen såsom dator och mobiltelefon.

Alan Hedge, psykologiska enheten vid Universitetet i Birmingham, presenterade redan 1984 sin undersökning "Evidence of a relationship between office design and self-reports of ill health among office workers in the United Kingdom". Genom en enkät bland kontorsanställda i olika kontorstyper framgick att det var signifikant högre incidens av huvudvärk bland dem som arbetade i kontorslandskap jämfört med dem som satt i egna rum. Även ögon- och luftvägsirritationer var vanligare bland dem som satt i kontorslandskap om kalerna hade luftkonditionering och dåligt med dagsljusinsläpp.

